

Mitte-eestlastele suunatud tööturuprojektide tulemused

Maarja Kuldjärv

Sissejuhatus

Mitte-eestlaste seas on töötus olnud püsivalt mõnevõrra suurem, võrreldes eestlastega. Sotsiaalministeerium on uurinud võimalusi neile osutatavaid tööturuteenuseid tulemuslikumaks muuta. Selleks telliti 2007. aastal uuring, mis keskendus Euroopa Sotsiaalfondi vahenditest toetatud mitte-eestlastele suunatud tööturuprojektide tulemuste hindamisele.

Uuringu eesmärk oli analüüsida mitte-eestlastele suunatud projektides tehtut, hinnata nende tulemuslikkust, esile tuua positiivseid ning negatiivseid kogemusi ning hinnata nende tegevuste rakendatavust riiklikus tööturusüsteemis. Uuringu raames analüüsiti 25 ESF meetme 1.3 “Võrdsed võimalused tööturul” projekti. Projekte viidi ellu Eesti eri piirkondades, osalejaid oli kokku üle 6000. Analüüsi aluseks oli ühelt poolt projektide dokumentatsioon¹, teisalt projektijuhtide ning projektides osalenutega tehtud grüpiintervjuud

Harjumaal ja Ida-Virumaal (kokku 40 inimesega, neist 20 projektijuhi ning 20 projektis osalenuga).

Käesolev toimetis on lühikokkuvõtte põhjalikumast raportist uuringu kohta². Esile on toodud mitte-eestlaste töötust põhjustavad riskitegurid, projektide positiivsed kogemused ning soovitusel edaspidiseks tööturuteenuste korraldamiseks nii riiklikus tööturusüsteemis kui üksikute projektide tasandil. Toimetise eesmärgiks on anda ülevaade uuringu peamistest tulemustest selliselt, et järeldusi ja ettepanekuid oleks võimalik kasutada edasises tööturu- ning sotsiaalpoliitika meetmete arendamises ning elluviimises. Seega on toimetis ette nähtud ametnikele, kes tegelevad tööturu- või sotsiaalpoliitikaga, sotsiaaltöötajatele, asjakohastele MTÜdele ja teistele, kes selles valdkonnas tegutsevad.

¹ St projektide taotlused toetuse saamiseks, projektide seirearuanded ning projektide seiretabelid osalenud isikute kaupa nende 10 projekti puhul, millel need olemas olid. Seiretabelis kajastub osaleja profiil, talle pakutud teenused ning info töölerakendumise kohta.

² Uuringu “Mitte-eestlastele suunatud tööturuprojektide tulemuste ja poliitikas rakendatavuse hindamine” viis läbi OÜ MindPark (autorid Liis Kasemets, Klas Klaas, Kristi Klaas, Kätlin Köverik). Täispikk raport on kättesaadav aadressil www.sm.ee/esf

1. Mitte-eestlaste töötust soodustavad peamised riskitegurid

Uuringu käigus tehtud dokumentatsiooni-analüüsi ning fookusgruupiintervjuude põhjal selgus, et mitte-eestlaste tööturult väljalangemist ning uue töö mitteleidmist mõjutavad väga mitmesugused tegurid, mis on üksteisega tihedalt seotud. Käesoleva uuringu põhjal saab esile tuua viis peamist mitte-eestlaste töötust soodustavat tegurit.

- Tööturu vajadustele mittevastavat või puuduvat kvalifikatsiooni tunnetavad nii töötud kui projektijuhid ühe peamise vahetu töötuse põhjustajana. Kvalifikatsiooni puudumist põhjustavad näiteks madal haridustase, puudulik keeleoskus ja vähene informeeritus täiendusõppe võimalustest. Samal ajal võimendab erialateadmiste ja -oskuste puudumine sageli teisi töötuse riskitegureid, soodustades madala enesehinnangu tekkimist, pikaajalise tööharjumuse ja enesedistsipliini puudumist ning töökogemuse puudumist üldse.
- Puuduv või tagasihoidlik eesti keele oskus ei ole teatud piirkondades (ennekõike Ida-Virumaa) üldjuhul vahetuks töötuse põhjustajaks. Sealsete projektijuhtide ning projektides osalejate hinnangul on uue töö leidmisel kõige olulisemad erialateadmised ja -oskused ning motivatsioon tööd teha. Leitakse, et tööandja on valmis tööle võtma ka eesti keelt mitteoskava inimese, kui ta suhtumine eesti keelde on positiivne ja ta on valmis pingutama. Samas aga on valdavalt eestikeelse keelekeskkonnaga piirkondades puudulik eesti keele oskus siiski märkimisväärne töötuse põhjus. Ebapiisav või puuduv eesti keele oskus võimendab teisigi töötuse riskifaktoreid, soodustades tööharjumuse puudumist, vähest motivatsiooni, kvalifikatsiooni puudumist ja madala enesehinnangu teket ning mõnes piirkonnas ka vähest informeeritust nii tööturu kui täiendusõppe võimalustest.

- Puuduv või tagasihoidlik töökogemus, mis on peamiselt noorte töötuse vahetuks põhjustajaks, puudutab kõige rohkem madala haridustaseme ja ilma erialase kvalifikatsioonita inimesi. Tööturule naasmise või seal püsimise teeb raskemaks ka madal palgatase, mis ei motiveeri tööle asumata. Samuti on takistuseks – eriti naiste puhul – perekondlikud probleemid (nt lastehoiuvõimaluste puudumine).
- Tööharjumuse ja enesedistsipliini puudumine on üheks peamiseks vahetuks töötust põhjustavaks riskiteguriks pikaajaliste töötute puhul. Tööharjumuse kadumisele võivad kaasa aidata erialaoskuste puudumine ja kasin keeleoskus ning madal enesehinnang ja vähene algatusvõime. Tööharjumuse puudumine võib omakorda võimendada teisi riskitegureid.
- Vähenenud algatusvõime ja motivatsioon on nii töötute kui projektijuhtide hinnangul samuti üheks olulisemaks vahetuks töötuse põhjustajaks. Samas on vähene motivatsioon tekkinud sageli mitmete teiste riskitegurite koosmõjul ning selle kõrvaldamiseks tuleb lahendada üldisemad probleemid. Nõrka motivatsiooni soodustavad madal enesehinnang ja vähene valmisolek enesetäiendamiseks ning vähesed kontaktid tööturu osalistega ja vähene informeeritus tööturu ja täiendusõppe võimalustest.

Nimetatud tegurid kehtivad suures osas kõigi teistegi töötute kohta, v.a keeleoskus, mis on mitte-eestlaste puhul täiendavaks ning teisi tegureid võimendavaks riskifaktoriks. Ning nagu töötute seas üldiselt, varieeruvad ka mitte-eestlaste seas töötust põhjustavad tegurid tulenevalt inimese muudest omadustest (nt vanus, töötuse kestus jms), mistõttu seda gruppi ei saa käsitleda ühetaolisena, vaid erinevate inimeste puhul tuleb arvestada erisuguste riskidega. Pikaajaline

Mitte-eestlaste seas soodustavad töötust sarnased tegurid nagu eestlaste seas, lisandub keeleoskuse probleem.

töötus on tekkinud enamasti mitme teguri koosmõjul, domineerivateks probleemideks on kvalifikatsiooni ja tööharjumuse puudumine. Noorte töötuse peamiseks põhjuseks on töökogemuste puudumine, mille üheks mõjutajaks võib olla ebapiisav kvalifikatsioon haridussüsteemist lahkudes. Oluliseks teguriks on vähene informeeritus tööturu ja täiendusõppe võimalustest ning vähesed kontaktid tööturul. Erivajadustega inimeste töötust tingivad tegurid on sarnased pikaajaliste töötute omadega, neile lisandub

sageli madal enesehinnang ja vähene motivatsioon ning vähesed teadmised olemasolevatest võimalustest. Koondatud või koondamisohus töötajate töötuks jäämise peamised põhjused ei olene sageli töötajatest, vaid põhjuseks on struktuursed muutused majanduses ja sellest tulenev ettevõtte tegevuse ümberkujundamine ning vajadus teistsuguste oskustega tööjõu järele. Samas satuvad kõigepealt koondamisohtu madalama kvalifikatsiooniga või vähese keeleoskusega töötajad.

2. Hinnang projektides kasutatud meetmetele ning parimad kogemused ja praktikad

2.1. Osalejate valik ja meetmete planeerimine

Üldjuhul olid hinnatavad projektid suunatud küllalt laiale sihtrühmale. Selline käsitlusviis võimaldab leevendada suurema hulga töötute olukorda. Samas võib laiem kaasatus põhjustada ka probleeme. Projektis osalejad ei teadvusta sel juhul alati projekti eesmärki ega sobi osalema projekti raames korraldatavatel koolitustel. Samuti tuli laiema sihtrühmaga projektide puhul sagedamini ette puudulikku planeerimist. See väljendus nt meetmete ebapiisavas sihistamises ja kombineerimises, sarnase meetmete paketi suunamises kõigile osalejatele, sõltumata nende konkreetsematest vajadustest.

Kui projekti sihtrühm oli kitsam (nt kesken-duti pikaajalistele töötutele, noortele, puuetega töötutele vms), õnnestus projekti kaasata üldjuhul vähem osalejaid kui esialgu planeeritud. Samas olid osalejad selliste projektide puhul projekti eesmärkidest teadlikumad ning rohkem veendunud omandatava eriala sobivuses.

Kuigi projektipõhine tegevus annaks võimaluse katsetada uuenduslikke meetmeid ja edasi arendada väljakujunenud praktikad, viidi käesolevates projektides enamasti ellu tavapäraseid tööturuteenuseid, spetsiifilise-

maid meetmeid (nt ettevõtlustoetus, keeleõpe, lastehoid tugiteenusena) rakendati vähestes projektides. Peamiselt pakuti töötutele individuaalse tegevuskava koostamist, karjäärinõustamist ning toimetulekukoolitust. Need kolm tegevust moodustavad nn baaseelduse, et projekti elluviijal oleks ülevaade projektis osalejate soovidest, eeldustest ning motivatsioonist. Samuti aitab nimetatud kolme meetme läbimine (eraldi või kombineerituna) töötul selgusele jõuda, millist koolitust kui suures mahus, millist eriala ning milliseid täiendavaid meetmeid ta tööturul edukaks rakendumiseks vajab. Sellest tulenevalt soovitatakse uuringu põhjal tulevikuks praktikad, kus individuaalne tegevuskava vaadatakse karjäärinõustamise ja/ või toimetulekukoolituse järel üle, et teha vajalikud kohandused. Levinumateks meetmeteks olid seejärel erialakoolitus ning keelekoolitus, mida võib pidada analüüsi peamist sihtrühma (mitte-eestlased) arvestades juba nn standardtegevusteks. Muid meetmeid (nt ettevõtluskoolitus, tööpraktika, tööharjutus, tugiisik³ jms) pakuti töötutele vähem. Üheks põhjuseks on ilmselt asjaolu, et sellised meetmed on ressursimahukamad ning keerukamad organiseerida. Samas võivad need erinevate vajadustega sihtrühmade jaoks

Individuaalne tegevuskava, karjäärinõustamine ja toimetulekukoolitus peaks eelnema spetsiifilistele teenustele.

³ Tööturuteenuste olemust on selgitatud nt tööturuteenuste ja -toetuste seaduses ja Sotsiaalministeeriumi toimetises nr 3/2006: Tööturu riskirühmad: mitte-eestlased.

olla siiski määrava tähtsusega tööturule sisenemiseks, naasmiseks või seal püsimiseks, mistõttu neid ei tohiks liiga kergekäeliselt kõrvale jätta.

2.2. Eesti keele õpe

Kõigi uuringu raames põhjalikumalt vaadeldud 10 projekti puhul⁴ on eesti keele mitteoskajad välja toodud eraldi siht-rühmana. Rakendatud meetmed ning meetmete kombineerimise viis on projektide puhul väga erinev. Täiesti uusi meetmeid spetsiaalselt neile, kes eesti keelt ei valda, projektide raames välja ei töötatud, eraldi meetmena oli kasutusel vaid keelekoolitus. Seda pakuti väga erinevas mahus ning mitte kõigile, kes olid määratletud eesti keelt mitteoskavaks, vaid u 35%le osalenud mitte-eestlastest. Alati ei olnud keeleoskus ka mitte-eestlastele primaarseks takistuseks tööturule sisenemisel, sageli vajati pigem asjakohast karjäärinõustamist, töötamiseks valmisoleku suurendamist ning erialakoolitust.

Eesti keele õppe seisukohast oli hinnatavate projektide hulgas kolme tüüpi lahendusi.

- Projektid, mille eesmärk oli tõsta töötute eesti keele oskuse taset. Keeleõpe oli neis projektides keskne tegevus ning siht-rühma valitigi inimesed, kelle ainsaks tööle saamise takistuseks oli puudulik keeleoskus.
- Projektid, kus toimetulekukoolituse või erialakoolituse raames toimus lühike (u 40-tunnine) keelekursus. Sellistel keelekursustel olid erisugused eesmärgid – erialakursuste raames õpiti erialasõnavara, toimetulekukoolituse raames igapäevast suhtluskeelt.
- Projektid, kus keeleõpet ei toimunud. Selleks olid mitmesugused põhjused.

Näiteks polnud keeleõppeks vajadust, sest samal ajal rakendus samas piirkonnas projekt, mille raames toimus mahukas eesti keele tasemeõpe ja töötuid oli võimalik suunata sinna. Oli ka projekte, mille eesmärk oli just erialaoskuse arendamine, sõltumata keeleoskuse tasemest.

Nii projektijuhid kui projektis osalenud kinnitasid, et keelekursuse lõpus (olenemata kursuse pikkusest) oli valdaval osal osalenutel soov keelt edasi õppida. Selline motivatsiooni tekkimine ning soov oma keeleoskust edaspidi veelgi parandada lubab järeldada, et keelekursused olid õnnestunud. Seega võib öelda, et keeleõppe lisamine muudele tööturuteenustele loob paremad eeldused töötute motivatsiooni tõusuks iseseisvalt keelt õppida, sest võimaldab ühelt poolt näha keeleõppe kasulikkust ja samal ajal tunnetada, et eesti keele õppimine ei käigi üle jõu.

Vestlused kinnitasid seega, et enamuses projektides täitsid õppetunnid oma eesmärgi. Projektides, kus keeleõppele pühendati vaid mõnikümmend tundi, oli see pigem kõrvaltegevus ning töötute jaoks, kelle tööle saamist keeleoskuse puudumine tõesti takistab, niisugune kursus probleemi ei lahendanud. Seda kinnitasid nii projektides osalejad kui ka projektijuhid. Kui muus osas hinnati keelekursust edukaks (sh programm, koolitaja pädevus, valitud teemad, eelnev ja järeltestimine jne), siis keelekursuse mahtu hindasid lühikursustega projektide juhid vaid rahuldavaks.

Fookusgruppides väljendatud hinnangute põhjal saab järeldada, et kõige tulemuslikum oleks kombineerida keelekoolitust erialakoolitusega. Sellist integreeritud koolitust tehti aga vaid kahes projektis kümnest. Osalt on siin ilmselt põhjuseks nii projekti ebapiisav ettevalmistus ja planeerimine kui vastavate õppekavade, koolitajate ja kogemuste vähesus.

Keeleoska-
matus ei ole
alati peamine
takistus töö-
leidmisel.

Eesti keele
kursused
tekitasid
motivatsiooni
keelt edasi
õppida, kuid
jäid mahu
poolest
ebapiisavaks.

⁴ Need on projektid, mille kohta on olemas seiretabelid isikute kaupa.

2.3. Projektide tulemuslikkus

Uuringuga püüti välja selgitada ka peamised tegurid, mis on aidanud projektides osalejatel tööle saada ning hõives püsida. Kahjuks ei olnud võimalik analüüsida lõppenud projektide meetmete tulemuslikkust mõju kestuse järgi, sest uuringu ajaks ei olnud projektide elluviimisest veel piisavalt aega möödunud. Seetõttu tuginetakse järgnevates hinnangutes peamiselt intervjuudele projektides osalenutega.

Uuringu tegemise ajaks oli lõppenud 17 projektis osalenutest leidnud töö keskmiselt 56,5%. Projektis osalemise katkestajaid oli suhteliselt vähe, välja arvatud neis projektides, kus osalejate valik oli juhuslik. Fookusgruppides leiti, et katkestamist on võimalik vähendada, kui sihtgrupiga aktiivsemalt tegelda. Intervjuude käigus rõhutati, et töötuid tuleb igakülgset nõustada ja motiveerida (sh vajadusel n-ö koju järele minna). Iga sihtgrupi motiveeritus tuleb välja selgitada ning vastavalt vajadusele tegutseda – kui inimesed vajavad aktiivsemat nõustamist ja julgustamist, siis tuleb seda ka pakkuda.

Olemasolevate andmete põhjal on võrdlemisi keeruline hinnata, kui võrd projektides osalenud töötutel oleks olnud võimalik naasta tööturule, ilma pakutud meetmeid kasutamata. Fookusgrupivestlustes märkisid pooled projektis osalejad, et nad oleksid leidnud töö ka ilma projektis osalemata, kuid see oleks tõenäoliselt olnud lihttöö miinimumpalga eest. Selleks, et kujundada turvalist tulevikku ning tagada jätkusuutlik töökoht, osutus projektis osalemine aga äärmiselt oluliseks.

Samuti küsiti projektides osalenutelt, kui suur hulk neist hetkel töötab ning kas nad on projekti tulemusel saanud ametikohaga rahul⁵. Valdav enamus osalenutest töötas või oli praktiliselt, seega olid nad suutnud säilitada oma töökoha, mille olid pärast projektis

osalemist leidnud. Sealjuures oli suurem enamus töötavatest projektides osalenutest oma tööga rahul. Fookusgruppides osalejate väikese hulga tõttu ei saa tööleasumise ning tööga rahulolu kohta siiski kindlaid üldistusi teha.

2.4. Parimad kogemused ja praktikad

Projektide analüüsimisel joonistus välja mitmeid omanäolisi uuenduslikke lahendusi, mille kasutamise ja edasiarendamisega tulevastes projektides saaks panustada nende tulemuslikkusesse või milles on potentsiaali edasiarendusteks riiklikus tööturusüsteemis.

- Meetmete sobiva sihistatuse tagamine sihtgrupi sõelumise kaudu. Meetmete tõhusust aitab tagada potentsiaalsete osalejate sõelumine, mis tähendab, et meetmetesse kaasatakse just need inimesed, kellele see meede on kavandatud. Nii pole mõistlik üksnes eesti keele taseme kursusele saata inimest, kes vajab ka tööl käimisega harjumist, või kaasata erialakoolitusse inimest, kellel pole soovi tööle minna ning kes vajaks eelnevat motiveerimist. Et meetmed jõuaksid võimalikult täpselt neid vajavate sihtgruppideni, on vaja nii üksikud meetmed kui projekt tervikuna põhjalikult läbi töötada. Tuleks kaaluda tegevuse sisulist poolt, st kes ja miks neid meetmeid vajavad, kuidas ja mille alusel vajalik sihtgrupp leitakse. Samuti on oluline korraldusliku poole – ajaliste, rahaliste ja inimressursside – planeerimine. Oluline on ka gruppide ühtsus – koolitusgrupid tuleks moodustada võimalikult ühtlase haridustaseme ja/või huvidega inimestest. Põhjalik eeltöö töötute olukorra, seniste tööotsingute, motivatsiooni ja ootuste väljaselgitamiseks tagab meetmete parema sihistatuse ja ressursside otstarbekama kasutamise, luues paremad eeldused töö-

Kursustelt väljalangemist aitab vähendada pidev aktiivne tegelemine osalejatega.

Projektides osalemine aitab kaasa pikaajalisema ning meeldivama töö leidmisele.

Osalejate põhjalik valik suurendab meetmete kasulikkust.

⁵ Intervjuudes osalenutest olid 25% noored ja 75% keskealised.

Töötute enesekindluse ja motivatsiooni hoidmiseks on oluline pidev ja aktiivne toetus.

tute tööle rakendumiseks. Ühes hinnatavas projektis töötati välja isiku testimise metoodika (tingimuste loetelu) määramaks, millises töötamise faasis töötute on ning milliseid meetmeid, millises mahus ja millisel tasemel ta vajab. Selles projektis oli osalejate keskmine tööle asumise periood kõige lühem. Kui inimene ei ole kindel, et valitud eriala on talle sobilik, siis võib kursusel osalemine kujuneda tulutuks.

- Töötute eelduste ja erialaste eelistuste väljaselgitamine ning nende arendamine selge metoodika alusel. Ühes projektis töötati välja töötust ettevõtjaks kujunemise mudel. Projekti esimeses etapis korraldati töötutele nii kirjalikke teste kui suulisi vestlusi, et välja selgitada, kellel on eeldusi tööandjaks kujuneda ning soovi ettevõtlusega alustada. Mitme mooduliga ettevõtluskoolituse raames tuli osalejatel koostada äriplaan ning see toetuse taotlemiseks ette valmistada. Ettevõtluskoolituse ajal toimusid mitmed arutelud, kus osalejatel oli võimalik täiustada oma äriplaani ning oma ettevõtjaks kujunemise soovile kinnitust leida. Projekti raames väljatöötatud sõelumine ning testimine tagab ettevõtlustoetuse sihipärase kasutamise. Sihistatud meetmete rakendamise eelduseks on töötute eelduste ja erialaste eelistuste väljaselgitamine. Kui projektis või kursusel osalemiseks vajalike eeldustega inimesed valitakse välja selge metoodika alusel, on tõenäolisem, et nad sisenevad edukalt tööturule. Väljatöötatud metoodikat on võimalik täiendada uute kogemustega ning rakendada ka edasistes projektides.
- Erivajadustele vastavad lahendused. Erialaoskuste vm tööks vajalike eelduste olemasolul võivad tööturule sisenemist/naasmist takistada muud asjaolud. Kuulmispuudega inimestele suunatud projekti lõpuks valmisid kõigi osalejate kohta CD-l visuaalsed CV-d, mis on abiks nii puudega inimesele töö otsimisel kui tööandjale uue töötaja valimisel. CD-l

olevasse visuaalsesse CV-sse on salvestatud lõigud, kus inimene tutvustab ennast ja oma töösoove ning järgnev lõik annab ülevaate töövõtetest ja -oskustest. CD-le on salvestatud ka erialaoskust tõendavad tunnistused.

- Pidev suhtlus ja toetus aitavad suurendada töötute enesekindlust ning hoida motivatsiooni tööturule sisenemiseks/naasmiseks ja selle nimel järjepidevalt pingutamiseks, samuti vähendavad katkestamisi. Töötute tööleaitamiseks ei piisa üksnes konkreetsetest meetme(te)st, oluline on projekti meeskonna pidev ja aktiivne toetus töötute püüdlustele. Näiteks ühes projektis tõstis töötute motivatsiooni tööpraktika läbimist tõendav tunnistus. Teises toimusid aeg-ajalt ümarlaadid, kus osalejad said rääkida kahtlustest ning saada toetust oma valikutele. Vahel hõlmab toetamine nn puudujate otsimist nende kodudest jmt. Et suhtlemine on aeganõudev tegevus, on selleks vaja projektis ette näha täiendav aeg. Töötud vajavad ja otsivad ka grupi toetust. Kui osalejate seas kujuneb välja meeskonnatunne, motiveerivad osalejad üksteist ning see võib aidata potentsiaalsetel katkestajatel koolitused/tööpraktika vms siiski lõpule viia ning uuele tööle asuda. Seega on lisaks konkreetsete oskuste õpetamisele oluline soodustada ühistunde tekkimist.
- Erialaoskust tõendava sertifikaadi taotlemine. Erialadel, kus oskuste tõendamiseks on vajalik sertifikaat, tuleks kursustele lisada nõutava erialaoskust tõendava sertifikaadi taotlemine, mis looks reaalsed eeldused töölesaamiseks.
- Keeleoskuse säilitamine pärast kursuse/projekti lõppu. Eesti keele oskuse säilimist ja arengut toetaksid kursustejärgsed nn keeleklubid. Neid võib korraldada nii keelekursuste kui ka erialakursuste järel. Keeleklubi moodustub inimestest, kes kogunevad, et suhelda eesti keeles ning arutleda neile hetkel olulistel teemadel.

Töötute enda arvamusel võiksid need olla vabatahtlikud, et neis osaleksid vaid motiveeritud inimesed.

- Nii tööjõupuudust kui tööpuudust võimaldab leevendada tihe koostöö tööandjatega. Ühes projektis oli partneriks ettevõtete erialaliit. Tööandjaid koondavatele erialaliitudele on kvalifitseeritud töötajaskonna koolitamine väga oluline ning nad on huvitatud projektis osalenute kõrgest rakendumise määrast. Projektid, kus erialaliidu toetusel ja nõustamisel koolitatakse töötutest tööandjale oodatud tööjõud, leevendavad ühtaegu nii tööjõupuudust kui ka tööpuudust.
- Tööjõupoliitika-alase informatsiooni asja- ja ajakohasus. Tööturu vajadustele vastavate meetmete ja projektide rakendamiseks tuleks soodustada sektoraalsete tööjõupoliitika-uuringute ja projektide teostamist. Ühes projektis töötati välja ja katsetati Interneti-põhist tööjõuvajaduste andmebaasi koostöös metallitööstusettevõtetega. Analoogset mudelit võiks rakendada teisteski tööstusharudes, mis annaks ülevaate, kui palju töötajaid erinevates sektorites vajatakse ning milline peaks olema nende erialane ettevalmistus. Vastav analüüs kergendaks erialakoolituste planeerimist.
- Tagasiside ja hinnang tulemuslikkusele. Vaid ühes projektis oli tagasiside korraldus läbi mõeldud (nimelt ettevõtlustoetuse saajate igakuuste aruannete kaudu kuue kuu jooksul pärast projekti lõppu). Kuivõrd tööturu toetusmeetmete eesmärgiks on seniste töötute (ja koondamisohus töötajate) töölerakendumine ning tööturul püsimine, on tulemuslikkuse hindamise seisukohalt olulisem tööturul püsimise trend kui võimalik lühiajaline hõivatus projekti kestel või vahetult projekti lõppedes,

seega on hilisem tagasiside projekti tulemuslikkuse hindamiseks väga oluline.

- Edu saavutamiseks on vaja tunda sihtühema eripärasid ja sihtgruppi kuuluvate inimeste ootusi. Eriti oluliseks on see osutunud puuetega inimestele suunatud projektide puhul. Erivajadustega töötutele suunatud projektides saab hea näitena esile tuua venekeelsete kuulmispuudega töötute projekti, mis oli suunatud juba varem koos käima harjunud inimestele. Projektijuhi hinnangul vajab seesugune sihtrühm lisaks töö leidmist toetavatele tegevustele ka suhtlemisvõimalust, sest oma puude tõttu ollakse harjunud suhtlema vaid omavahel ning kokkupuude muude suhtlusringkondadega on väga vähene. Lisandub keeleoskuse – nii eesti kui vene ning nii kõne- kui viipekeele probleem. Seepärast oli projektis 50% tegevustest pühendatud suhtlemisele, et aidata inimestel ühiskonda integreeruda. Osalejatele pakuti toimetulekukoolitust, keelekoolitust ning erialakoolitust koos tööpraktikaga. Toimetulekukoolituse raames käsitleti pigem sotsiaalsust edendavaid ja ühiskonnas toime tulla aitavaid aineid (nt hügieen, laste kasvatamine, enese väärtustamine). Töökoha leidmiseks oli projekti kaasatud inimene, kelle ülesanne oli leida projektis osalejatele praktikakohad ning potentsiaalsed töökohad, mis aitab projektijuhi hinnangul tagada suhteliselt hea töölerakendumise. Olulist tähelepanu pöörati jätkusuutlikkusele: projektis töötati välja spetsiaalsed erialakursused just kuulmispuudega inimeste õpetamiseks (nt kokk, ehitusviimistleja), mida on ka tulevikus võimalik rakendada. Lisaks said projekti tulemusena mitu kooli kogemusi kuulmispuudega inimeste õpetamiseks, mistõttu on võimalik seda sihtrühma sarnaselt toetada edaspidigi.

Tihe koostöö tööandjatega võimaldab leevendada nii tööjõupuudust kui tööpuudust.

Edu saavutamiseks tuleb tunda sihtrühma eripärasid.

3. Soovitused tööturuteenuste pakkumise korraldamiseks tulevikus

Seadusega ettenähtud teenuseid võiks pakkuda Tööturuamet, muud organisatsioonid võiksid keskenduda täiendavatele meetmetele ja keerulisematele sihtgruppidele.

Et analüüsitavaid projekte hulgas oli nii Tööturuameti kui muude asutuste ja organisatsioonide elluviidud projekte, siis puudutavad osa teenuste korralduse kohta tehtud järeldusi ja soovitusi pigem Tööturuameti, osa üksikprojekte ning osa on universaalsed.

3.1. Koostöö

Väga oluline on töötutega kokkupuutuvate asutuste koostöö. Projektidesse, mis on ette nähtud registreeritud töötutele, kuid mida ei vii ellu Tööturuamet (TTA), vaid mõni muu organisatsioon, peaks TTA olema sisulise partnerina siiski kaasatud. Vestlustest projektijuhtidega jäi kõlama tõdemus, et sihtgrupi leidmisel on Tööturuametil keskne roll. Sealjuures tuleks koostööd teha just Tööturuameti vastava regionaalse osakonnaga, kel on ülevaade piirkonna töötutest. Samuti oleks otstarbekas tõhustada TTA osakondade koostööd ning piirkondlikku koostööd (sh mittetulundusühingutega, erasektoriga jms). Fookusgrupivestluste käigus selgus, et vahel puuduvad töötutele ja soovidele sobilikud arenguvõimalused tema kodukohas, kuid need võimalused on olemas naabermaakonnas. Piirkondade koostöö aitab vähendada pikaajalise töötuse kujunemist. Kui ühes piirkonnas viiakse ellu mitmeid projekte, on otstarbekas suurendada projektide koostööd ning seeläbi suunata töötuid teistesse sobivatesse projektidesse või siis konkreetselt inimese tööturule naasmist toetavasse meetmesse. Samuti on väga oluline koostöö tööandjatega. Tööandjatega tasuks koostööd teha ja kokkuleppeid sõlmida juba projekti planeerides. Nii saab ettevõtte/erialaliit kaasa rääkida koolitavate töötute spetsialiseerumise ja/või arvu osas, saades kindluse, et koolituse lõpetanutel on ettevõttes töötamiseks vajalik ettevalmistus. Töötutele on enesekindluse ning motivat-

siooni tõstmiseks oluline olla teadlik potentsiaalsetest tööandjatest, kelle juures on võimalik koolituse edukalt läbinuna rakendust leida.

Ressursside kasutamise seisukohast oleks otstarbekas, et tööturuteenuste ja -toetuste seaduses ettenähtud teenuseid pakuksid valdavalt vaid TTA piirkondlikud osakonnad, sest nende administratiivsed võrgustikud ja väljakujunenud tööprotsessid võimaldavad neil suunata suurema osa eelarvest sihtrühma koolitamiseks ning muuks sisuliseks tegevuseks. TTA projektides osalejate kohta säilivad andmed ka registris, mistõttu on tagatud võimalus arvestada tulemustega järgmiste meetmete pakkumisel ning edaspidigi analüüsida meetmetes osalemise pikaajalisi mõjusid. Lisaks jääb TTA osakondadel sihtrühmaga ning üksikute töötutega tulevikuski kontakt. Teenuste tulemuslikkust aitaks tõsta Tööturuameti piirkondlike osakondade töömeetodite kaasajastamine, et pakkuda töötutele operatiivsemaid ja paindlikumaid teenuseid. Näiteks võiks luua Tööturuameti piirkondlike osakondade ametnikele võimalusi külastada töötut tema elukohas või koondatavas töökohas, kui töötute enda liikumine on piiratud. Võimaluste loomine peaks muu hulgas hõlmama kaugtööks vajaliku riistvara ning tarkvara (andmebaasid) kasutamise võimalust.

Mittetulundusühingute ja erasektori rakendatavad projektid võiksid aga tulevikus pöörata vähem tähelepanu töötutele standardsete teenuste pakkumisele ning selle asemel keskenduda omavalitsusasutustes, ettevõtete erialaliitudes jt projektiga seotud organisatsioonides TTA meetmeid täiendavate teenuste ning koostöövõimekuse arendamisele. Samuti võivad mittetulundusühingud ja erasektor olla tõhusad projektide rakendajad, kui on tegemist väga spetsiifiliste erivajadustega sihtgrupiga (nt kuulmis- või nägemispuudega töötud).

3.2. Tööturumeetmete planeerimine

Meetmete tulemuslikkuse oluliseks eelduseks on tööturul valitseva olukorra analüüs, mis võtaks arvesse piirkondlikke jmt eripärasid. Kasulikud on sektorilised uuringud (koostöös vastavate ettevõtetega), mis ei too välja ainult hetkel puuduolevate spetsialistide arvu, vaid prognoosivad tööjõuvajadust ka lähitulevikus. Uuringute korraldamine ning tihe koostöö ettevõtetega välistab olukorra, kus õpetatakse (halvemal juhul ressursimahukaid) erialasid, mille omandanutel on keeruline tööturul rakendust leida.

Et olukord tööturul muutub üsna kiiresti, on vajalik kiire reageerimine muutustele (nt uute erialade õppeprogrammide väljatöötamine ning uute täienduskoolituskursuste komplekteerimine koostöös piirkondlike kutseõppeasutustega). Tähtis on reageerida kiiresti koondamisplaanidele ning korraldada operatiivselt nõustamist koondamisohus töötajatele, neile uute töökohtade leidmist ning ümber- ja täiendusõpet. Eeliseks on siinkohal vastavate kokkulepete sõlmimine seotud osapoolte (st tööandja, TTA, kohalikud omavalitsused, koolitusasutused vms piirkonnas töötutele teenuseid pakkuvad organisatsioonid) vahel.

3.3. Tööturuteenuste kombineerimine

Erialakoolitusele peaks eelnema karjääri-nõustamine, individuaalse tegevuskava koostamine ning vajadusel toimetuleku- või kohanemiskoolitus. Niisugune käsitusviis aitaks vältida olukordi, kus töötu käib erialakoolitusel, saamata ettekujutust omandatavast erialast ning selle tõttu kas katkestab koolituse või ei soovi koolituse lõppedes saadud erialal tööle asuda. Eriti oluline on põhjalik eeltöö pikaajaliste töötute puhul, kellel võib tööharjumuse kaotanuna olla raske uuesti tööturule naasta

ilma ettevalmistavat koolitust saamata. Töölerakendumine on tõenäolisem, kui erialakoolitust kombineeritakse tööpraktikaga, nii et töötu saab veenduda omandatud eriala sobivuses ning tööandja omakorda olla kindel töötaja võimekuses. Oluline on tagada, et erialakoolituse lõpetanutel on võimalik omandada ametlik kutsetunnistus/sertifikaat vms, mis loob neile edaspidi paremad võimalused tööturul liikumiseks. Selliste tunnistuste taotlemine ja eksamite tegemine on küll kulukas, kuid et tunnustatud sertifikaati omades on edasine töö otsimine palju tulemuslikum, oleks otstarbekas leida lisaks koolitustele võimalused ka tunnistuste/sertifikaatide taotlemise rahastamiseks.

Mitte-eestlastel ei ole keeleoskamatus enamasti ainsaks töötuse põhjuseks, kuid võib olla siiski lisatakistuseks. Seetõttu oleks sageli vaja kombineerida keelekoolitust eriala- ja toimetulekukoolitusega. Eristada tuleks siiski inimesi, kes on kaotanud töö just puuduliku keelioskuse tõttu ning neile on sobilik pakkuda eraldi keelekoolitust. Projektide või Tööturuameti pakutavast lühiajalisest keelekursusest üldjuhul ei piisa töö leidmiseks vajaliku keeleoskuse saavutamiseks, mistõttu tuleks pakkuda ka eesti keele tasemeõppe võimalusi (koostöös haridusasutustega).

Erialakoolituste puhul on Ida-Virumaal ette tulnud, et venekeelseid õppureid on rohkem ning eestikeelset gruppi ei õnnestugi komplekteerida. Seepärast on mõnele töötule, kelle emakeel on eesti keel, pakutud võimalust õppida venekeelses grupis, sest maakonnas on sisuliselt väljakujunenud kakskeelne elanikkond. See on aga tekitanud vastuseisu ning võib kujuneda takistuseks Tööturuameti pakutavates meetmetes osalemiseks. Niisuguse riski maandamiseks tasub töötu registreerimisel märkida, millistes keeltes ta on valmis õppima.

Koolituste hinnad on piirkonniti erinevad, mistõttu on raske kasutada teiste piirkondade koolitajaid (sest tuleb valida soodsaim

Keelekoolitust tuleks kombineerida erialase ja/või toimetulekukoolitusega.

Teiste piirkondade koolitajate kasutamine võib tõhustada keeleõpet.

pakkumine). Samal ajal kinnitasid Ida-Virumaa projektijuhid, et teiste piirkondade õppejõudude kasutamine aitaks tõhustada erialaõpet. Ida-Virumaa mitte-estlased on paiksed ning kokkupuude Eesti teiste piirkondadega aitaks laiendada nende silmaringi ning suurendada enesehinnangut. Seepärast leiti, et Ida-Virumaa töötute erialaõpet võiks osaliselt korraldada Eesti teistes piirkondades, kasutades selleks kutseõppekeskuste võrgustikku. Pärnu projekti näitel saab väita, et teistesse piirkondadesse ja põhjalikumat selgitust nõudvatesse (st kallimatesse) koolitustesse on võimalik töötuid suunata, kui sellele eelneb põhjalik eeltöö koos töötuga. Kui töötute arengule on koolitus vajalik ning seda on võimalik põhjendada, siis on võimalik õpet läbi viia ka töötute elukohast kaugemates piirkondades.

Ühes projektis tunti puudust venekeelse viipekeele spetsialistidest, keda Eestis on väga vähe. Et Venemaal on venekeelne viipekeel arenenum, oleks kasulik kasutada Venemaalt pärit eksperte, mis eeldaks rahvusvahelist koostööd ja/või välisekspertide kaasamise võimaldamist vastavatesse projektidesse tulevikus. See probleem viitab ka laiemalt venekeelsete puuetega inimeste mõningasele eraldatusele ning halvemale juurdepääsule infole, suhtluskanalitele, töövõimalustele jms. Puuetega inimestele teenuseid osutades tuleks seega mõelda keeleküsümusele ning vajadusel integreerida projektidesse vastavaid lisameetmeid.

Peale otseselt töölesaamisele suunatud teenuste on oluline pöörata tähelepanu toetavatele tegevustele, et vähendada osalejate personaalseid takistusi tööturuteenuste saamisel. Lisaks transpordi- ning majutus- toetusele on lastevanematest osalejate puhul kasutatud hea praktikana ka ajutist lastehoiuteenust. Kui tavaliselt on ühes grupis 2–3 lastevanemat, siis võib olla otstarbekas korraldada lastehoid mitme grupi peale. Kuigi see on ajutine lahendus (koolituse lõppedes tuleb lapsevanemal

lapsehoiuvõimalus endal leida), lubab lapsehoiuvõimalus lapsevanemal üldse koolitusel osaleda ning tööturule naasta. Koolituse tulemusena tööle asumine võimaldab edaspidi juba maksta lasteaiatasu, mida töötute endale lubada ei saa. Nii lastehoiu- kui muude probleemide (nt laenukoormus) lahendamiseks võiks töötute nõustamisse kaasata kohalike omavalitsuste sotsiaaltöötajad. Kõikide meetmetes osalemist toetavate tegevuste osutamisel tuleb siiski eelnevalt hinnata, et probleemse olukorra likvideerimisel ei kujundataks nn sotsiaalse abituse lõksu. Oluline on analüüsida, kas selle tegevuse osutamine on hädavajalik ning kas pärast meetmes osalemise lõppemist suudab inimene probleemse olukorraga ise toime tulla.

3.4. Motiveerimine ja klienditeenindus

Projektis osalejate hinnangul motiveerib töötut kõigepealt asjaolu, kuidas ta uue soovitud töökoha leiab, seega on oluline põhjalik teavitustöö. Kõigi osalejatega vestlemine ning töö otsimise võimalustest teavitamine on aeganõudev protsess, katkestajaid on aga seda vähem, mida aktiivsemalt ja individuaalsemalt töötutega tegeleda. See on oluline kõigi sihtrühmade puhul, osa riskigruppe eeldab eriti aktiivset teavitust ja motivatsioonimeetmete pakkumist. Nt kalduvad erivajadustega inimesed olema ettevaatlikumad, tööharjumuseta ning ümbritsevatest teguritest enam mõjutatavad, mistõttu nende teavitamisel tuleb teha aktiivset koostööd ka esindusorganisatsioonidega.

Töötute enesehinnangu ning motivatsiooni hoidmisele ja suurendamisele kogu protsessi vältel aitab kaasa vahetu ja isiklik suhtlemine, näiteks töötute nimetamine pehmemate nimetustega (tööotsija, koolitav, osaleja vms), töötuse stigmatiseerimise vältimine,

Töötute põhjalik teavitamine ning vahetu ja isiklik suhtlemine aitavad suurendada ja hoida motivatsiooni.

lihtsa terminoloogia kasutamine ning kantseliidi vältimine suhtlemisel, sünnipäevade meelespidamine (nt lillede kinkimisega) jms. Osalejad rõhutasid, et kui töötusse suhtutakse kui inimesesse, mitte vaid kui objektisse, mida liigutada ühest meetmest teise, siis ei teki tal tõenäoliselt soovi osalemine katkestada ning töö leidmise tõenäosus on suurem.

Klienditeeninduse ja tegevuspõhimõtete osas tuleks suurendada kiirust ja paindlikkust inimeste teenindamisel ning teenustele suunamisel. Suuremahuliste projektide puhul võib kujuneda olukord, kus töötutel tuleb järgmises meetmes osalemiseks pikalt oodata. Niisugused viivitused aeglustavad põhjendamatult inimeste tööturule naasmist ning võivad vähendada ka töötute aktiivse töötamise motivatsiooni. Selleks tuleks mahukatesse (sh koondatavatele suunatud) projektidesse kaasata rohkem nõustajaid ning mõelda detailselt läbi ajakava. Tuleks suurendada paindlikkust mitme erialakoolituse läbimisel. Sageli on töötul mitmetel põhjustel raske osaleda teisel järjestikusel erialakursusel. Vahel on esimene kursus pigem eneseotsinguks ning seejärel soovitakse edasi õppida. Et mitte olla lihtsalt kodus, valitakse Tööturuametis esimene enam-vähem sobiv kursus, kuid et nõustamine erialavalikul ei ole alati piisav, võib selle kursuse tulemus osutuda kesiseks. Kui aga töötul on juba ühel kursusel osalenud, siis järgmisele erialakursusele on väga raske registreeruda.

Samas tuleks kaaluda võimalusi meetmetes osalemise katkestanute sanktsioneerimiseks. Kui riiklikus tööturusteemias on sanktsioneerimine seadusega reguleeritud, siis üksikprojektides ei ole sellele alati tähelepanu pööratud, kuid kallimate koolituste katkestamisega kaasnevate suurte kulude vältimiseks oleks see oluline.

3.5. Soovitused tulevaste programmide ja projektide planeerimiseks

Silmas pidades struktuurivahendite üldist eesmärki, st suunatust jätkusuutlikule arengule ja iseseisva võimekuse arendamisele ning olulise osa struktuurivahendite koondamist ühtsesse TTA rakendatavasse programmi, soovitame struktuurivahendite programmeerimisperioodil 2007–2013 senisest rohkem keskenduda lisaks tööturuteenuste igapäevasele pakkumisele ka tööturuteenuste arendamisele ning teenuste tulemuslikkuse ja kvaliteedi tõstmisele. Mittetulundussektori ning erasektori elluviidavad projektid peaksid samuti senisest enam keskenduma organisatsioonide võimekuse suurendamisele ja võrgustike arendamisele, seades eesmärgiks TTA partnerite tugevdamise.

Samuti võiks kaaluda sihtrühmade ringi olulist laiendamist lisaks registreeritud töötutele veel teistele sihtrühmadele. See võimaldab võrdlemisi väheste vahenditega vähendada töötusriski ning tõsta töötajate kvalifikatsiooni. Näiteks võiks võimalusel suunata tulevikus projekte ka nn töötutele perekondadele, st peredele, kus on aastaid elatud sotsiaaltoetustest. See tekitab õpitud abituse sündroomi ning vaesuslõksu. Isegi kui niisugusest perest pärit noor osaleb tööturumeetmetes, on tema tööleminek ebatõenäolisem, sest ühe pereliikme tööleminekuga kaotab perekond toetused. See tõttu tuleks tegevus suunata perekonnale tervikuna.

Tulevikus võiks keskenduda rohkem teenuste arendamisele ja nende kvaliteedi tõstmisele ning sihtrühma laiendamisele.

4. Tööturuteenuste tulemuslikkust mõjutavad välised tegurid

Peale teenuste sisu ja nende pakkumise korralduse mõjutavad tööturuteenuste tulemuslikkust veel paljud laiemast kontekstist tulenevad tegurid. Töötuse (eriti pikaajalise töötuse) vähendamiseks on vaja jõupingutusi ka teistes seotud valdkondades, ei piisa vaid tööturusüsteemi arendamisest.

Tööturu arenedes vajavad tööandjad järjest enam tänapäeva tingimustele vastavaid kvalifitseeritud töötajaid. Meetmete ja teenuste jätkusuutlikkuse tagamiseks oleks soovitatav Sotsiaalministeeriumi, Haridus- ja Teadusministeeriumi ning Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi koostöös välja töötada lahendused, mis võimaldaksid töötul pärast erialakursust ja töölerakendumist tõsta kvalifikatsiooni juba sobivas kutseõppeasutuses. Hetkel ei rakenda riik selle soodustamiseks eraldi vahendeid ning kvalifikatsiooni tõstmise kulud tuleb täies ulatuses tasuda kas tööandjal või töötajal. Enamasti käib niisugune pikaajaline tasemeõpe nii tööandjale kui ka töötavale inimesele rahaliselt üle jõu. Väljatöötatav mudel peaks sätestama tingimused, millistel juhtudel ja millises mahus rahastatakse töötavate inimeste kvalifikatsiooni tõstmist.

Noorte töötuse üheks põhjuseks on asjaolu, et noored ei tea töö otsimise võimalusi. Nad ei tea, kuidas ja kust tööd otsida, kuidas tööandjaga suhelda. Neid teadmisi ja oskusi tuleks noortele Sotsiaalministeeriumi ning Haridus- ja Teadusministeeriumi koostöös tutvustada juba üldhariduskoolis (põhi- või keskkooli lõpuklassides) ning noortekeskustes. See aitaks vähendada noorte töötuks jäämise tõenäosust pärast kooli lõpetamist.

Tööturul püsimist võivad mõjutada ka regionaalpoliitilised probleemid, mis on sageli kohaliku omavalitsuse pädevuses,

nagu puuduv või ebapiisav transport maa- piirkondades. Nii võib juhtuda, et läheduses asuva tööandja juurde tööle asumise lootes täiendatakse oma eriala- või keeleoskusi, kuid tööle rakendumise ajaks on ühistranspordiühendus uue potentsiaalse tööandjaga katkenud. Niisuguseid probleeme on võimalik lahendada ühekordsete transporditoetuste pakkumisega, kuid jätkusuutlikuma lahendusena oleks soovitatav koostöös kohalike omavalitsuste (sh vajadusel omavalitsusliitude ja Siseministeeriumi kaasabil) ning Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumiga analüüsida transpordiprobleemide lahendamise võimalusi.

Sotsiaalministeeriumi, Haridus- ja Teadusministeeriumi ning Rahvastikuministri Büroo koostöös tuleks analüüsida mitte-eestlastest töötutele eesti keele tasemeõppe pakkumise laiendamist. Fookusgrupi vestlustes kinnitati, et kuivõrd töötute hulgas on eesti keele oskamatus suureks probleemiks, ei piisa selle parandamiseks sageli Tööturuameti pakutavatest suhteliselt lühikestest kursustest, vaid tuleks rakendada pigem teisi, regulaarsemaid ja pikaajalisemaid meetmeid, mis toetavad mitte-eestlaste integratsiooniprotsessi laiemalt (nt Haridus- ja Teadusministeeriumi, Rahvastikuministri Büroo ja Integratsiooni Sihtasutuse meetmete abil). Juhtudel, kus eesti keele oskamatus on selgesti tööturule sisenemise või naasmise oluliseks takistuseks, võiks Tööturuamet pakkuda esmast riigikeele õpet nn tavapärase tööturumeetmete hulgas, nii et keeleõpet ei peaks rahastama eraldi projektide raames.

Järjest suuremaks takistuseks tööturule naasmisel või esmakordsel sisenemisel on kujunemas lastehoiuprobleemid. Uuring toob esile võimalikke ühekordseid ja lühiki-

ajalisi lahendusi, mida Tööturuametil on lastehoiuprobleemide lahendamiseks võimalik kasutada (nt lastehoiuvõimaluse loomine tööturumeetmes osalemise ajaks). Sellele vaatamata tuleks lastehoiuteenuste pakkumisel lähtuda põhimõttest, et tege-

mist on toetava teenuse, mitte otsese tööturuteenusega ning otsida koostöös Sotsiaalministeeriumi, Siseministeeriumi ning Haridus- ja Teadusministeeriumiga pikaajalisi lahendusi lastehoiuprobleemidega seotud töötuse riskitegurite vähendamiseks.

5. Kokkuvõte

Nagu näha, on suur osa kogemustest ja ettepanekutest, mis mitte-eestlastele suunatud projektidest tulenevad, ühtviisi kasulikud kõigile töötutele teenuste planeerimiseks. Mitte-eestlaste töötust põhjustavad tegurid ning nende tööturule naasmist või sisenemist soodustavad teenused ei erine oluliselt üldistest töötuse riskiteguritest ning teenuste pakkumise põhimõtetest. Seega on vaja individuaalse lähenemise kaudu välja selgitada inimese vajadused ning sellest lähtuvalt osutada teenuseid. Väljatoodud puudused ning pakutud lahendused senise teenuste korraldamise osas puudutavad enamasti kõiki töötuid ning neile osutatavaid teenuseid.

Eraldi tegurina tõuseb mitte-eestlaste puhul esile eesti keele vähene oskus, mis võib omakorda võimendada muid riskitegureid. Seetõttu tuleb venekeelsetele töötutele pakutavatesse teenustesse integreerida keele-

koolitus vastavalt vajadusele, senisele keeleoskusele, õpitava eriala spetsiifikale. Et tööturul konkureerimiseks on oluline just erialane keeleoskus, tuleks eriala- ning keelekoolitust kombineerida selliselt, et inimene omandaks eriala talle arusaadavas keeles ning ka vajaliku keeletaseme, et sel erialal töötada. Samuti ilmnes, et tööturusüsteemi pakutavad keelekursused on enamasti liiga lühikesed, et keeleoskust oluliselt edendada ning seetõttu peaks mõtlema koostöövõimaluste peale haridussüsteemiga ning eesti keele tasemehariduse paremale kättesaadavusele. Tööturuteenuste tulemuslikkuse parandamiseks on oluline ka senisest suurem paindlikkus teenuste pakkumisel, põhjalikum planeerimine ja sihtgrupi valimine ning motiveerimine, samuti koostöö ning tööjaotus eri osapoolte vahel (riiklik tööturusüsteem, tööandjad, valitsusvälised organisatsioonid).

Varem ilmunud toimetised:

- 6/2008 Isadust toetavad poliitikameetmed Eestis ja Euroopas. Poliitikaanalüüs
- 5/2008 Töövaldkonna areng 2007. Trendide kogumik
- 4/2008 Abielu ja vaba kooselu: trendid, regulatsioonid, hoiakud. Poliitikaanalüüs
- 3/2008 Eesti Euroopa võrdlustes. Artiklite kogumik
- 2/2008 Sotsiaalvaldkonna arengud 2000–2006. Trendide kogumik
- 1/2008 GLBT-inimeste ebavõrdne kohtlemine Eestis. Poliitikaanalüüs
- 9/2007 Isad ja lapsehoolduspuhkus Eestis. Poliitikaanalüüs
- 8/2007 Eesti tööealise elanikkonna väljarände eelistused. Poliitikaanalüüs
- 7/2007 Lasterikaste perede toimetulek ja vajadused. Poliitikaanalüüs
- 6/2007 Mitteaktiivne rahvastik kui potentsiaalne tööjõuallikas. Teemaleht
- 5/2007 Prostitutsiooni varjatud pool: räägivad seksi ostjad. Uuringuraport
- 4/2007 Töölepingu seaduse halduskoormus. Poliitikaanalüüs
- 3/2007 Eesti teismeliste vägivaldatõlgendused. Uuringuraport
- 2/2007 Mees sotsiaaluuringu subjektina. Artiklite kogumik
- 1/2007 Puuetega inimeste toimetulek ja vajadused. Poliitikaanalüüs
- 8/2006 Vaesus ja selle mõõtmine. Vaesuse suundumused Eestis. Poliitikaanalüüs
- 7/2006 Tööturu riskirühmad: vanglast vabanenud töötud. Teemaleht
- 6/2006 Tööturu riskirühmad: vanemaealised töötud. Teemaleht
- 5/2006 Tööturu riskirühmad: noored töötud. Teemaleht
- 4/2006 Tööturu riskirühmad: puudega töötud. Teemaleht
- 3/2006 Tööturu riskirühmad: mitte-eestlased. Teemaleht
- 2/2006 Tööturu riskirühmad: pikaajaliselt töötud. Teemaleht
- 1/2006 Sooline ebavõrdsus: hoiakud ja olukord Eestis. Poliitikaanalüüs

Kõik ilmunud toimetised on Sotsiaalministeeriumi kodulehel
www.sm.ee > Väljaanded > Toimetised

Fakte uuringust

Soovitused tööturuteenuste pakkumise korraldamiseks tulevikus

- Registreeritud töötutele mõeldud projektidesse peaks olema kaasatud Tööturuamet (TTA).
- Tööturuteenuste ja -toetuste seaduses ettenähtud teenuseid võiks valdavalt pakkuda TTA.
- Mittetulundusühingute ja erasektori projektid võiksid keskenduda TTA meetmeid täiendavate teenuste ning koostöövõime arendamisele, samuti erivajadustega sihtgruppidele (nt puudega töötud).
- Koostöö tööandjatega annab kindluse, et koolituse lõpetanud saavad töötamiseks vajaliku ettevalmistuse.
- On vaja tööturul valitseva olukorra analüüsi ning sektorilisi uuringuid ja prognoose.
- On vajalik kiire reageerimine muutustele (nt uute õppeprogrammide väljatöötamine, täiendus- koolituskursuste komplekteerimine, kiire reageerimine koondamisplaanidele).
- Erialakoolitusele peaks eelnema karjäärinõustamine, individuaalse tegevuskava koostamine ning vajadusel toimetuleku- või kohanemiskoolitus.
- Töölerakendumine on tõenäolisem, kui erialakoolitust kombineeritakse tööpraktikaga.
- Erialakoolituse lõpetanud võiksid saada ametliku kutsetunnistuse või sertifikaadi.
- Keelekoolitust tuleks kombineerida eriala- ja toimetulekukoolitusega.
- Lühiajalisest keelekursusest üldjuhul ei piisa, mistõttu võiks pakkuda ka eesti keele taseme- õpet (koostöös haridusasutustega).
- Töötu registreerimisel tasub märkida, millistes keeltes ta on valmis õppima.
- Erialaõpet aitaks tõhustada teiste piirkondade õppejõudude kasutamine.
- Ka puuetega inimestele teenuseid osutades tuleks silmas pidada keeleküsimumust.
- Teenuste kättesaadavuse tagamiseks on olulised toetavad teenused, nt lapsehoiu võimaldamine.
- Töötut motiveerib tema põhjalik teavitamine, vahetu ja isiklik suhtlemine ning teenindamise ning teenustesse suunamise kiirus ja paindlikkus.
- Katkestanute sanktsioneerimine aitaks vältida suuri kulusid.

Poliitikaanalüüs on sotsiaalministeeriumi toimetiste sari, mille eesmärgiks on esitada ülevaateid sotsiaal-, töö- ja tervise poliitikaga seonduvatest analüüsides ning aidata seeläbi kaasa teadmispõhise poliitika kujundamisele.